

*** KALBU KÜLA 60 AASTAT TAGASI

BERNHARD REINO

Kalbu küla asub Kehtna—Vastja—Lokuta tee ääres. Küla pikkuseks on umbkaudu 3,7 km. Majad asuvad lähestikku tee ääres, mõni üksik talu on teest mõnisada meetrit eemal.

Kuna talud asusid üksteisele nii lähestikku, siis olid ka nende põllud üksteise kõrval pikka- de, kitsaste umbes 70—80 m laiuste ja kohati üle kilomeetri pikkuste ribadena — kõik ühel- pool tee ääres. Teisel pool teed olid koplid, mitte eriti suured.

Enamikul taludel olid majad ehitatud koplite serva, mõnedel üksikutel aga põlluotste peale. Koplitest voolas läbi Kasari jõe haru. Varem oli jõgi palju suu- rem ja veerohkem. Kevadeti tõu- sis vesi üle kallaste ja ujutas üle tee. Jões oli palju kalu ja vähki, ja lapsena sai püütud. Praegu on jõgi veevaene ja rohtunud.

Talude karjamaad olid sa- muti kõrvuti pikkade kit- saste ribadena ja asusid külast umbes kilomeetri kaugusel. Et igal üksikul talul oli raske ja kulukas nii pikalt karjamaale aeda ümber teha, siis kasutati seda ühiskarjamaana, välja ar- vatud mõned, kellel olid karja- maad eraldi. Olejäänud taludel oli ühine karjamaa ja palgatud karjane, kes hommikul lehmad karjamaale ajas, päeval hoidis ja õhtul jälle tagasi koju ajas. Ühiskarjamaal oli aed ümber. Karjasele maksti palka sügisel vilja ja muu kraamiga, nii nagu kaup kevadel tehti. Jõuludeks anti karjasele veel eraldi moo- na.

Õhtuti käis karjane järjekor- ras taludes söömas. Hommikul süüa antud, küll anti aga leiva kaasa. Karjaseks oli tavaliselt mees, piits üle öla ja koer kannul. Oli tore pilt, kui 80—100 lehma, igaüks ise tõugu ja värvi, külavahelt läbi läks. Lehmad olid nii harjunud, et igaüks leidis oma õuevärava üles.

Ka hobused lasti laupäeva õhtuti karjamaale, kust neid es- mapäeva hommikul ära toodi.

Kuna ühiskarjamaa oli võrdle- misi suur, täis metsatukki ja kadakapöösaid, siis hobuse otsi- mine võttis vahel paar tundi aega. Sellepärast tööpäevadel hobuseid karjamaale ei saadetud, vaid hoiti koplites.

Heinamaad olid kahes jaos: ligemad 5—6 ja kaugemad 9—10 km külast eemal, ja ikka nagu põllud ja karjamaad, kõr- vuti pika reana.

Kuna heinamaad asusid kau- gel, siis õhtuti heinajal kodus ei käidud, vaid õõbiti heinamaal. Selleks võeti esmaspäeva hom- mikul nädalane toidumoor ja kõik muu vajalik kaasa ja sõi- deti heinale. Koju jäi ainult pe- renaine väikeste lastega, kes koduse majapidamise korras hoidis. Igal talul oli heinamaal küün, kus elati.

Kuna heinamaad olid kitsad, talude küünid lähestikku ja noort rahvast palju, siis oli õhtuti heinamaa laulu, hõikeid ja isegi pillimängu täis. Käidi üksteise pool tule ääres istu- mas ja juttu ajamas, aga hom- mikul tuli päikese tõusu ajal olla heinakaarel, sest kogu hein tuli niita käsitsi. Pärast hommi- ku- ja lõunasööki oli tunniaja- line uinak.

Laupäeva õhtupoolikul sätiti kojusõiduks. Tee oli täis heina- liste vankreid. Nuud, pärast nä- dalast metsas elamist, sõideti rõõmsalt koju. Kodus oli pere- naine kindlasti valmistanud lau- päeva õhtuks putru ja sauna soojaks kütnud. Pühapäeviti tööd ei tehtud.

Kalbu küla majapidamisi võis liigitada kolme järku:

1. talud
2. väiketalud ehk saunikud
3. käsitööliste pered.

Talude üldsuuruseks oli 30—40 tiinu. Mõnel üksikul (Kangru, Mihkli-Hansu, Oti) oli suu- seks kuni 50 tiinu. Sellest põl- lumaad oli 15—20 tiinu. Olejää- nu oli karja- ja heinamaa või mets. Taludes peeti kaks tööho- bust, harva kasvatati üles noor- hobune peamiselt müügiks.

(Järgneb)

*** KALBU KÜLA 60 AASTAT TAGASI

BERNHARD REINO

(Algus maikuu infolehes)

Kuna karjamaad ja heinamaad olid viletsad, peeti lehma 4–5, harva 6 ja lambaid oli 5–6. Aastas kasvatati müügiks 1–2 noorloomu. Mõni üksik pidas pulli. Sigu kasvatati üles aasta jooksul 6–8.

Peamine talu sissetulek oli piima müümine meiereisse (lõss saadi tagasi, mida kasutati sigade kasvatamiseks), sealhi ja noorloomi müüdi vähe.

Kõik olenes peremehest, kuidas ta oskas talust raha saada. Aasta ringi võõrast tööjõudu ei kasutatud. Vaid hooajatoodeks palgati sulane või «kuuekuine». Peamiselt püüti töö teha ära oma perega ja seda suurem osa taludes, kus oli rohkem lapsi.

Talvel talitas naispere kodus loomi, kudus kangast, õmbles. Meestel oli igapäevaseks tööks metsas hagude tegemine, heinte ja hagude vedu. Kütteks kasutati peamiselt hagu, puid hoiti lei-vaahju kütmiseks. Iga talu õues olid pikad haopinud, mida mehed talve jooksul olid kokku vedanud. Haopinu oli talus ka üks näitaja, kui töökas talvel peremees oli olnud. Seda naerdi, kel haopinu õues polnud, vaid küttis nii-öelda ree pealt.

Väiketatud ehk saunikud elasid omaette külas. Rahvas hüüdis seda Saunakülaks, ehkki see kuulus Kalbu küla juurde. Nende kohad olid 8–10 tiinu suured, sellest põllumaad 2–3 tiinu. Heinamaad olid soised, karjamaad viletsad. Peeti üks hobune ja kaks, harva ka kolm lehma. Sigu kasvatati peamiselt oma tarvituseks.

Paljud saunikud olid maad juurde rentinud peremeestelt, õigemini peremeeste ääremaadelt, mida paljud ise ei harinud. Selle eest tuli peremeestele teha rendipäevi. Omal ajal, talude väljajagamise ajal, olevatki need saunakohad selleks mõõdetud, et peremehed saaksid sealt tööjõudu. Tegelikult oli asi nii, et iga saunik pidas ka mingit kõrvalametit: käidi ehitustöödel, tehti talvel kodus puunõusid, mõni tegi metsatööd, mõni oli kingsepp või pidas rätsepaametit. Seda muidugi oma põllust vabal ajal.

Uldiselt elasid saunikud vaesemalt kui talupered. Klassivahet siiski peremeeste ja saunikute vahel polnud. Käidi üksteisega läbi, eriti noorem rahvas. Käidi koos talude noortega näitemängu tegemas, laulukooris, pasunakooris jne. Saunikute

lapsed, kui nad olid kasvanud suuremaks, tööjõuliseks, läksid otsima ja õppima ametit, sest väike koht ei rahuldanud noore inimese eluvajadusi. Mõnele püüti anda ka kooliharidust, kuid see oli tol ajal väga kulkas ja kallid, kuid alghariduse, see on kuus klassi, said kõik.

Käsitöölised elasid peamiselt oma väikestes majades. Nemad põllutööga ei tegele-
lenud. Mõnel üksikul oli lehm, keda karjatati talude ühiskarjamaal. Nii palju tagasi, et saunikute lehmad talumeeste ühiskarjamaal ei käinud, vaid igaüks karjatas oma loomi eraldi. Käsitöölised pidasid mitmesuguseid ameteid: kingsepp, rätsep, kuid enamik oli ehitustöölised.

Elati sõbralikult. Vihavaenu ei peetud ja kohut ei käidud. Eriti rikkaid ja jõukaid talusid polnud ning päris puruvaest saunikut ka mitte. Muidugi, talupidajad elasid siiski lähedalt kui saunikud, sest saunikute sissetulekud olid väiksemad, aga kulud võrdsed: pere toita ja riietada nagu taludeski.

Küla kuulus Kehtna valla koosseisu. Küla omas sellist tähtsust, et siin asus valla kool juba mitmendat põlve. Siia ehitati Kehtna valla vabatahtliku tuleõrje ühingu maja (seltsimaja). Siin tegutses laulukoor, pasunakoor, tehti näitemängu. Külas on sündinud, kasvanud ja oma esimese koolihariduse saanud kirjanik Paul Rummo, koolimajas õppinud revolutsionäär Otto Rästas, lapsepõlvkoduks olnud Ullo Toomile.

Siin on sündinud ja kasvanud 1917. aasta sündmustega seoses olnud revolutsionäärid Mikkel Tulp ja Helene Veidenbaum ja 1924. aasta ülestõusuga seotud olnud Mart Reino.

Suure Isamaasõja ajal küla kannatada ei saanud, kuna suuremaid lahinguid siin ei olnud. Saksa okupatsiooni ajal ja ka nõukogude korra kehtestamisel ühtegi peret ega külaelanikku ära ei küüditatud, välja arvatud Beti Kimmel, kes varjas 1944. aastal saksa okupatsiooni ajal kahte nõukogude parasütisti oma majas. Ta saadeti Saksamaale vangilaagrisse, mõisteti surma, kuid õnnelik sõja lõpp päästis ta elu.

Isamaasõtta läks külast 7 noormeest: 5 langesid ja 2 jõudsid õnnelikult tagasi ning elavad külas praegugi.

(Järgneb)

*** KALBU KÜLA 60 AASTAT TAGASI

BERNHARD REINO
(Algu maikuu infolehes)

Nüüd küla majapidamised, nagu nad olid 60 aastat tagasi, alustades Kehtna poolt ja minnes Vastja—Lokuta poole.

1. Värava talukoht — rahvasuus Rikka
2. Räägu-Kupja talu — rahvasuus Salmi
3. Altoa talu — rahvasuus Bristol
4. Räägu-Uuetoa, rahvasuus Keskküla
5. Männiku talu
6. Räägu-Tõnise talu, rahvasuus Tileritu
7. Kärneri talu, rahvasuus Puusepa
8. Kortlihoone talu, rahvasuus Toa
9. Kohtumaja, rahvasuus Habe saunakoht
10. Sinkli talu
11. Koplitoa talu
12. Kehtna 6kl. algkooli maja
13. Kooli-Rehe — kooli rendikoht
14. Järva talu
15. Lussa talu
16. Lussasauna maja
17. Väljatoa talu
18. Kehtna vabatahtliku tuletõrje ühingu maja
19. Mihkli-Hansu talu
20. Tartu talu
21. Hindreku talu
22. Naela talu
23. Hindreku II käsitöölise maja
24. Tõntsu talu
25. Külari talu
26. Kaela saun
27. Oti talu
28. Vanatoa talu
29. Raba-Saare pool talukohta
30. Raba — pool talukohta
31. Külari saun
32. Otsa talu
33. Käärü saunakoht
34. Kulbachi saun, rahvasuus Sälusaba
35. Kangru talu
36. Külaotsa saunakoht
37. Lubasoo saunakoht
38. Männimäe saun
39. Lambi saunakoht
40. Ristikivi saunakoht
41. Koidu saunakoht
42. Jussi-Otto saunakoht
43. Jussi-Matsi saunakoht
44. Keldrimäe saunakoht
45. Lusmanni käsitöölise koht
46. Linamäe saunakoht
47. Kehtna-Nõmme meierei

48. Vaikna käsitöölise maja, rahvasuus Tavai Otto maja
49. Küttaugu käsitöölise maja
50. Võsa maja

Ongi kõik! Kuuskümmend aastat tagasi oli Kalbus 50 suitsu, nagu tol ajal oli kombeks öelda. Külas ei olnud eriti rikkaid talusid, oli puruvae-seid saunikuid ja käsitöölisi. Küla elas võrdlemisi üksmeelselt ja sõbralikult. Suuri tülisid ja kohtuskäimisi ei olnud. Läbisegi käisid talude lapsed ja saunikute lapsed. Usuhullustust ei olnud, palvetunde ei peetud.

Paljud noored võtsid osa näitemängust, paljud mängisid pasunakooris. Küllast olid ka tuletõrjeühingu pasunakoori juhid, esialgu Juhan Mahoni Hindrekult ja hiljem Johannes Salm Tileritu talust. Eks väga palju aitas külarahva vaba aega siustada asjaolu, et külas asus nn. seltsimaja, kus sai koos käia.

Küla põllumaad, osa heina- ja karjamaid kuuluvad nüüd Kehtna sovhoostehnikumile. Ka küla pilrid on laienenud: endine Lokuta küla liideti Kalbuga.

Millal talukohad mõõdeti ja anti talumeestele ja kes olid siin esimesed peremehed, seda keegi ei tea ega mäleta. Nii palju olen oma emalt kuulnud, et Värava, Räägu-Kupja, Altoa, Räägu-Uuetoa, Männiku ja Räägu-Tõnise talu on hilisemad. Need maad eraldati karjamõisast, mis kuulus Kehtna mõisa parunile. Ilmselt loobus parun karjamõisa pidamisest ja maad müüdi või renditi talumeestele. See karjamõis asus praeguste nimetatud talude põldude lõpus. Varem ei ole seal praegugi näha. Veel olen kuulnud, et Tõnis Veidenbaum Männimäe saunast olevat noorpõlves olnud maa-möötljale poisiks ja hiljem ristikiivide raiujaks. Talud olevat kuidagi või miskitmoodi ümber mõõdetud. Siis olevat ka taludele kaardid ja «kontrahid» kätte antud.

Mõni sõna ka praegusest Kalbu külast: suvilaid on 11 ja hävinenud on 14 taluhoonet. Praegu elab inimesi 21 talus. Pärilajaid elab ainult 11 talus. Elanikke oli sajandi algul 216, praegu 92.